

En ollonborre i bluslivets linning och dess gestaltning i dikt, visa och på film

ANDERS N. NILSSON

De kala strandbranterna äro starkt solexponerade och i de delar, varest insektlivet är rikast utvecklat, i hög grad värmeabsorberande, varigenom den genomsnittliga marktemperaturen når en för våra breddgrader ovanlig höjd.

Thure Palm 1935:31

På ön Vens varma mark tog en gång de unga tu Per och Ellen ett ömt avsked när han skulle ut på sjön och hon lovade att vänta på honom. Detta hände i samma film som i vilken en ollonborre förvirrade sig ner i ett bluslivs linning, och därmed gav upphov till ett möte mellan Thure Palms skalbags-samlade och Edvard Perssons filmkonst. Ollonborren var en gång ett av sydsveriges svårare skadedjur och skåningen Edvard Persson var fram till 1950-talet vår största filmstjärna. De båda bortglömda storheterna mötas kring ön Ven i Öresund och Gabriel Jönssons dikt "Vid vakten", mer känd i visform som "Flicka från Backafall". Ollonborren har en central roll i dikten medan Edvard Persson figurerar i filmen *Flickan från Backafall* från 1953, och eftersom detta är mitt födelseår känner jag ett visst ansvar för problematiken.

Vid vakten

Allting börjar med att Gabriel Jönssons (1892-1984) diktsamling *Flaskpost* från 1920 ges ut innehållande dikten "Vid vakten". Tre åttaradingar som kan sägas utgöra sjömannens svar på den närmast föregående dikten "Vid väven", i vilken vi konfronteras med den hemmavarande unga kvinnans dystra tankar. När Ellen i filmen

framför en sång sittande bakom vävstolen är dock de sjungna orden inte hämtade från Jönssons dikt, och det är Lily Berglunds, och alltså inte Viola Sundbergs, röst vi hör. I Gabriel Jönssons dikt befarar fästmon sin älskades död, medan han i den påföljande dikten i förtäckta ordalag frammanar sin trängtan efter den fysiska kärlekens fröjder. Karin Karlsson finner i sin avhandling om Gabriel Jönsson från 1977 en släktskap mellan sjömansvisan och hans dikt "Vid vakten", vilken här återges i sin helhet i den form den hade i *Flaskpost*:

Flicka från Backafall, briggen Tre Bröder kryssar i kväll i Karibiska sjön,
medan en landvind från kusten i söder stryker som sunnan därhemma kring ön.
Luften är kryddad av tusende salvor,
men jag ger bort dem varendaste en
mot att få vandra bland Backafalls malvor
- allt medan månen går vakt över Hven.

Vänta mig inte till sommaren, Ellen.
Då skall jag ännu ha linjen i norr.
Men när du står invid kyrkan om kvällen,
tänk då att jag är en yr ollonborr,
som utan lov tar en törn mot din tinning
och - medan du med små händerna slår -
letar sig ner under bluslivets linning
- allt medan månen i malvorna går.

Känn att inkräktaren bara vill veta,
om dina bröst bli som malvornas blom
var gång du känner min tanke sig leta
hem från sin vakt vid mesansegets bom;
känn att det blott är din gosse som sänder
hälsningen att han som bärgad kapten
landar en gång under Backafalls stränder
- allt medan månen går vakt över Hven.

En diktmetafor på film

Dikten tonsätts strax och blir till en populär visa, och när jag hör den i mitt inre är det Gustaf Torrestads röst som klingar från en raspig 78-varvare. Enligt Uno Myggran Ericson föreligger hela tio olika tonsättningar, varav Gunde Johanssons från 1932, utgiven först 1936, torde var den mest nyttjade, och även den som Sven Lindberg sjunger i rollen som bästeman Per i filmen från 1953. I dikten och sången blir en ollonborre del av en metafor kring en förespeglad telepatisk kontakt, under vilken den fjärran sjömannens varma tankar på Ellen förnimms av henne. Om hon fortfarande älskar honom förutsätts förnimmelsen av hans tankar försätta henne i ett upphetsat tillstånd, vilket visar sig som en rodnad kring bröstet, vilka alltså antar malvornas färg. Det är ollonborrens roll att kontrollera att så faktiskt sker, och den får i denna roll fungera som en liten trådlös spionkamera som skickar bilden av de rodnande bröstet tvärs över jorden till hennes älskade Per i Karibien. Bilden kompliceras av att diktjaget, ”din gosse”,

Fig. 1. Ollonborren har just landat på Ellens kind i filmen *Flickan från Backafall* från 1953.

säger sig vara den yra ollonborren, vilket öppnar upp för en tolkning där skalbaggens kontakt med Ellens hud blir till en bild av Pers smekande hand. Jag finner denna bild mer svårsmält då en skalbagges krypande ben mot huden som regel upplevs som någonting mer otäckt. Men om nu hela situationen bör betraktas som ett slags kärlekstest, kanske provet bara blir än mer utslagsgivande av att han intar ett krypande skadedjurs skepnad.

Att styra en ollonborre

Då ollonborrar är svårregisserade är det inte oproblemiskt att överföra Gabriels Jönssons diktmetafor till film. Pontus Brandstedt (2013:324) redogör i sin bok för några av de inblandade personernas motsägelsefulla minnesbilder. Medan någon tycker sig minnas en mekanisk skalbagge från Buttericks i Malmö menar andra att den var äkta, även om den kan ha varit död och fäst i en osynlig tråd. I den inledande sekvensen landar skalbaggen på Ellens kind (Fig. 1), och det troliga är här att en levande ollonborre placerats där och sen filmats när den flyger iväg varefter förloppet sen återges baklänges i filmen. Efter att hon viftat iväg baggen, så vinklas kameran ner i bluslivet samtidigt som hon lyfter det framåt, varvid ollonborren åter kommer i bild mellan bröstet (Fig. 2). Hon griper då baggen med fingarna och håller därefter ut handen framför sig varvid ollonborren flyger iväg. Då det djur hon först plockar framstår som helt orörligt, kan det mycket väl ha varit dött, och därmed inte det samma som i nästa stund lyfter ur hennes hand. De olika minnesbilder som Brandstedt återger stämmer inte riktigt med vad som faktiskt visas i filmen, då de utgår

från att ollonborren själv rör sig i anslutning till bysten, vilken den faktiskt inte gör. Den dyker där upp i bild orörlig och plockas fortfarande helt stel bort i hennes fingrar. Rörelsen existerar bara när den först kommer flygande och slutligen flyger bort. Därmed förefaller någon mekanisk skalbagge inte ha varit inblandad i scenens tillkomst.

Censur och natur

I Skansens allsångsblad från 1938 byttes enligt *Myggans nöjeslexikon* raden ”om dina bröst bli som malvornas blom” ut mot ”om den slår ut som rosor i blom”. Vad ”den” här syftar på gavs ingen förklaring. I ön Vens flora återfinns fyra arter av malvor, varav rosenmalvan med sina rosenröda doftlösa blommor sägs ha varit Gabriel Jönssons favorit (Karlsson 1977:237). Filmen som var baserad på hans dikt var helt säkert inte hans favorit, och enligt Brandstedts bok (2013:320) grät Jönsson när han såg filmens manus för första gången. Men för en summa pengar gick han med på att skylta som medförfattare till manusförfattaren Åke Ohlmarks utan att skriva en rad. Bror Bügler anlitas som regissör, kanske främst i rollen som innehavare av filmrättigheterna till Jönssons dikt. Efter att han under inspelningen avspisas av Viola Sundberg i ett försök att förföra henne, misslyckas han även med att få henne utbytt i rollen som Ellen (Brandstedt 2013:325).

Thure Palm, som undersökte Vens skalbaggsfauna 1934, noterar dock i sin rapport ingen observation av ollonborren. Men så höll han mest till på marken och lyfte förmodligen inte på så många blusliv i sin

jakt på de ovanligaste arterna. I likhet med sin samtids andra natursvärmare sökte han den förment orörda naturen och syntes nästan skämmas för att han hittade så många skalbaggsarter kring ett tegelbruk. Mest troligt såg han ens inte filmen.

Källor

- Brandstedt, Pontus, 2013: *Jakten på Edvard. Om Edvard Persson, filmerna och de som var med när det begav sig*. Stockholm: Carlssons Bokförlag.
- Bügler, Bror, 1953: *Flickan från Backafall*. Spelfilm. Stockholm: Europafilm.
- Ericson, Uno Myggan, 1990: ”Flicka från Backafall”, s. 74 f. *Myggans nöjeslexikon* 6. Höganäs: Bra Böcker.
- Jönsson, Gabriel, 1920: *Flaskpost*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.
- Karlsson, Karin, 1977: *Gabriel Jönsson. Sångaren vid Öresund*. Malmö: Bernces.
- Palm, Thure, 1935: *Coleopterologiska studier på ön Ven. Strandbranternas fauna*. Göteborg: Wettergren & Kerbers förlag.

Författarens adress:

anders.nilsson@emg.umu.se
Mullsjö 258, 91490 Nordmaling

Fig. 2. Ollonborren dyker orörlig upp innanför bluslivets linning i filmen *Flickan från Backafall* från 1953. Vi ser Viola Sundberg i rollen som Ellen.